

## COLLABORATIE

Op 14 mei 1940, vier dagen na de Duitse inval, vergaderden de Vlaams-nationalistische fracties in het parlement. Volgens naoorlogse getuigenissen aanvaardden alle aanwezigen, ook de leider van het Vlaamsch Nationaal Verbond (VNV) Staf de Clercq, het parool 'geen tweede activisme'. De politieke vertegenwoordigers van de radicale V.B. drukten het voornemen uit hun beweging niet voor de tweede keer in het avontuur van een collaboratie te loodsen. Daags nadien lag met de doorbraak te Sedan de Duitse overwinning in het verschiet. Op 3 juni 1940 vond een ontmoeting plaats tussen De Clercq en de top van het militaire bestuur dat zich de dag ervoor in Brussel had gevestigd. De Clercq stelde er zijn partij met "30.000 mannelijke leden (...) volledig ter beschikking met raad en daad". Door dit te doen engageerde De Clercq het hele politieke Vlaams-nationalisme. Het VNV had in de tweede helft van de jaren 1930 immers vrijwel geheel deze politieke familie in zijn schoot verenigd. Het VNV was principieel een autoritaire partij. De leider besliste, de volgelingen handelden. Met het VNV werd een groot deel van de radicale V.B. meegezogen in de impasse van het Derde Rijk. Over deze traumatiserende geschiedenis handelt dit artikel. De geschiedenis van andere collaboratiebewegingen in België komt slechts ter sprake voor zover ze noodzakelijk is om dit verhaal te verklaren. Hetzelfde geldt voor de zogeheten 'politiek van het minste kwaad'. Vele individuen, organisaties, instanties en instellingen hebben in meerdere of mindere mate, voor kortere of langere tijd, samengewerkt met de bezetter om zichzelf te handhaven. Het is evident dat de bereidheid tot aanpassing en de mate waarin dat gebeurde, afhingen van het oorlogsperspectief en van de wijze waarop de bezetter optrad. Wat in 1940 nog als een noodzakelijke aan-

## ***Wij willen de macht in den staat veroveren***



*De benoeming van de VNV'er Gerard Romsée tot secretaris-generaal van binnenlandse zaken (april 1941) zette de deur open voor een massale infiltratie van VNV'ers in de provinciale en gemeentelijke besturen. De bedoeling blijkt duidelijk uit deze illustratie verschenen in De Nationaal-Socialist van 21 december 1941. (AMVC)*

passing werd ervaren, gold in 1944 als collaboratie. De scheidingslijn tussen aanpassing en collaboratie is dus vaag, ook al omdat er vele gradaties in de aanpassing waren. Niettemin is het voor een goed begrip van de geschiedenis noodzakelijk het onderscheid te maken. De mate waarin de doeleinden en de ideologie van de bezetter werden geassimileerd is het criterium om de collaboratie te definiëren. Bij het VNV was deze assimilatie totaal. Het gevolg was een totale collaboratie die zich uitstreckte over de politieke, culturele, administratieve, militaire, positionele, sociale en economische doeleinden van het nationaal-socialistische bezettingsbestuur. Een aantal radicaal-Vlaamsgezinde organisaties, actief in de genoemde domeinen, werd erdoor meegezogen. Sommige geraakten al spoedig in conflict met het VNV als gevolg van de voor het nationaal-socialisme typische verdeel- en heerspolitiek.

Het scenario van de collaboratie in Vlaanderen verliep niet fundamenteel anders dan in andere bezette landen in Europa. Overal ontstonden collaboratiebewegingen met een nationalistisch profiel. Ze werden in het keurslijf van de nationaal-socialistische bezettingspolitiek gedwongen, waarin Ruhe

und Ordnung essentieel waren. Tegelijk en vaak tegengesteld met deze kortetermijnstrategie werd een langetermijnstrategie gevoerd die imperialistische doeleinden nastreefde.

#### HET JAAR 1940: NAAR DE POLITIEKE COLLABORATIE

Op 10 november 1940 sprak Staf de Clercq voor het eerst sinds het uitbreken van de oorlog in het openbaar. Hij proclameerde de onvoorwaardelijke collaboratie van zijn partij. Hij verklaarde dat het Vlaamsch Nationaal Verbond (VNV) de zijde van Duitsland koos, niet omdat dit land de oorlog zou winnen, maar omdat het zijn natuurlijke bondgenoot was. De VNV-leider beweerde dat al voor de oorlog zo gezien te hebben. Hij beklemtoonde dat het VNV voor de oorlog en tijdens de Achttien-daagse Veldtocht een Duitsvriendelijke houding had aangenomen. Nu legde hij zijn lot en dat van zijn beweging in handen van Adolf Hitler. "We twijfelen er niet aan of wat hij zal doen, zal goed gedaan zijn. Goed voor ons volk, voor heel ons volk." De periode tussen het eerste contact van De Clercq met Militärbefehlshaber generaal Alexander von Falkenhausen en diens Militärverwaltungschef Eggert Reeder op 3 juni 1940 en de opzienbarende redevoering van 10 november 1940 werd gekenmerkt door de drukke activiteiten van Belgische politici en instanties die rekening hielden met een Duitse overwinning en een langdurige bezetting. Met dit perspectief voor ogen zochten ze naar een modus vivendi met de nieuwe machthebbers. Het centrum van de Belgische aanwezigheidspolitiek was Leopold III. De Belgische koning bleek bereid een regering op de been te brengen als Hitler zou instemmen met een Belgisch 'Vichy-scenario', met andere woorden als België, of ten minste een deel ervan, zou worden ontruimd. Belangrijke politici speelden een actieve rol in de plannen rond de koning. Opzienbarend was de publicatie op 28 juni 1940 van een manifest van de voorzitter van de Belgische Werkliedenpartij (BWP), Hendrik de Man, aan de leden van zijn partij. Hij verklaarde dat de rol van de BWP was uitgespeeld en riep de leden op tot het vormen van een eendrachtige beweging rond de koning (monarchie). Hendrik Borginon, Gerard Romsée en Hendrik Elias, niet toevallig de boegbeelden van de gematigde vleugel van het VNV, werden druk gesolliciteerd door de plannemakers. Het Vlaams-nationalisme kon in de nieuwe context niet meer genegeerd worden, temeer daar het al spoedig duidelijk werd dat de bezetter deze politieke familie als een bevoorrechte partner beschouwde. Vooral Reeder stuurde aan op de integratie van Vlaams-nationalisten in het Belgische staatsapparaat. Opmerkelijk waren de benoemingen in augustus 1940 van de leider van Arbeidsorde (de VNV-vakbond) Victor Leemans tot secretaris-generaal van economische zaken,